

יואב תלמי מתכנן מהפכה בתזמורת הקאמרית הישראלית

פסטיבל אמדאוס, יצירה ישראלית, אולם קונצרטים דיגיטלי, מינויים חדשים - יואב תלמי מקווה שמינויו למנהל הקאמרית הישראלית ישים קץ להידרדרות שלה, ומספר איך קשורה עבודתו הממושכת עם תזמורת סן דייגו להחלטתו לחזור לישראל ומה הטראומה שהותיר בו צ'ליבידקה

נעם בן זאב, עיתון "הארץ" / מדור גלריה מוזיקה קלאסית יום ב' 9 בספטמבר 2013

התזמורת הקאמרית הישראלית, שהיא מבחינה היסטורית התזמורת הקאמרית של תל אביב, לא שבעה נחת כבר הרבה שנים. תחלופה תזזיתית ממש של מנהלים כלליים ומוסיקליים בשני העשורים האחרונים זיעזעו אותה בכל פעם מחדש, קברניטיה המתחלפים עשו עליה ניסויים משונים כדי לקדמה לפני שפרשו או הועזבו, רוח חברתית רעה נשבה גם היא ועל משכורות הרעב של הנגנים וקרבת ההישרדות הכלכלי האכזר אין צורך להוסיף - המציאות הזאת, לפחות, משתפת לכל התזמורות בישראל.

אבל תמיד כשבא מנצח-אורח מוצלח, או איזה סולן מבריק - למשל זכורים קונצרטים עם הכנרת-מנצחת אליזבת ולפיש שניגנה ויוואלדי עם התזמורת, או הפסנתרן-מנצח [דוד גריילסאמר במוצרט](#), והיו רבים אחרים - פרוחה פתאום הקאמרית והראתה איזו תזמורת מצוינת היא. הרפתקאה אחרונה שהדגישה את מקצועיותה היו השנתיים עם ההמנהל המוסיקלי הבינלאומי שלה, [רברטו פטרנוסטרטו](#), שקידם אותה מבחינה מוסיקלית והעלה אותה על המפה העולמית - אם כי לאו דווקא לטובה: הקונצרטים של התזמורת בפסטיבל ואגנר בעיר ביריות בגרמניה לפני שנתיים קוממו עליה רבים בישראל, והתבטאויות נאצה לאומניות כלפיה לא חסרו.

אבל גם ניסיון זה לא צלח. שני מנהלים אדמיניסטרטיביים וצוותי ניהול שלמים התחלפו מאז - השמועות אומרות שגם המנכ"ל הנוכחי, יובל שמיר, יעזוב את תפקידו בחודש הקרוב - והתזמורת החליטה לא להאריך את חוזהו של פטרנוסטרטו. ועדת חיפוש למנהל מוסיקלי הוקמה ולבסוף נפלה הבחירה על מנצח מפתיע שלא רבים חזו את שיבתו לתזמורת: [יואב תלמי](#).

תלמי. בחירה מפתיעה ומתבקשת. צילום: דודו בכר

תלמי ליווה את הקאמרית כבר מייסודה לפני עשרות שנים, אבל על מוצאותיו בחצי המאה האחרונה הוא מספר דווקא בסדר אחר לגמרי - ומתחיל באחד משיאי הקריירה שלו, התקופה בה היה המנהל המוסיקלי של תזמורת סן דייגו בקליפורניה כמעט עשור, בסיפור שאולי מסמל את החלטתו לשוב לישראל: "ב-1996 תזמורת סן דייגו התמוטטה

כלכלית, פשטה את הרגל - ואז נתקלתי בקפיטליזם במלוא כיעורו. הלכתי לראשת העיר היהודייה ואמרת לי: אני גדלתי במקומות שיש בהם אחריות ציבורית, ותזמורת שקיימת שבעים שנה והיא נכס תרבותי שמאות אלפי תושבים מוצאים בו משמעות בחייהם - אסור לתת לה להיסגר. והיא ענתה: מאסטרו אתה לא מבין את שיטת החיים כאן. כאן, אם הקהל רוצה בגוף כלשהו הוא חייב להחזיק אותו כלכלית, בשביל זה הם מקבלים הנחות במסים לתרומות. ואם הם לא רוצים - אז לא. אמרתי לה שלפעמים זה קורה לא כי 'לא רוצים', אלא בגלל תקופות קשות שכדי לעבור אותן בשלום המימסד צריך לעזור. זה היה מפח נפש אדיר."

מרגיש בן שלושים

יואב תלמי נולד ב-1943 ("אני בן 70 ולא מרגיש בזה, יש לי אנרגיה כמו לפני 40 שנה", הוא אומר) בקיבוץ מרחביה, ולמד ניצוח וקומפוזיציה באקדמיה למוסיקה עוד כשהיתה ברח' לילינבלום בתל אביב, אצל עדן פרטוש. בגיל 21 נסע עם אשתו הטרייה, החלילנית [אראלה תלמי](#), לניו יורק. הוא קיבל מילגה ללמוד בבית הספר ג'וליארד, היא למדה אצל החלילן האגדי מרסל מואיז. בתום הלימודים עבדו שניהם בתזמורת, היא כחלילנית והוא כפסנתרן ומנצח: "היו לנו שלוש משכורות", כדבריו. והוא לא הפסיק להלחין: השנה אף הוכרז כזוכה פרס ראש הממשלה לקומפוזיטורים.

בינתיים, בתל אביב, ייסד המנצח [גארי ברתיני](#) את "האנסמבל הקאמרי הישראלי", לימים התזמורת הקאמרית, בעונת 1964-65. "אני הצטרפתי לתזמורת כשחזרנו לישראל ב-1970, וניצחתי על עשרות קונצרטים בשנה בסידרת 'מפעל הקונצרטים' - אבל לבסוף עזבנו שוב את ישראל, ללונדון". שם זכה תלמי בפרס שני בתחרות ניצוח יוקרתית אליה נרשם, ומיד אחר כך קיבל טלפון בהול מהסוכן שלו: בארנהם בהולנד יהיה מחר קונצרט, בישר הסוכן, המנצח חלה וצריך להחליפו. אחרי שקפץ כמחליף ביקשה התזמורת שיכהן כמנהל המוסיקלי שלה, והוא נשאר בהולנד כעשר שנים.

זאת היתה הפעם הראשונה מני רבות שתלמי כיכב בסיפור סינדרלה. אחת מהן היתה לא פחות מאשר בתזמורת מינכן הגדולה, אחת מתזמורות הצמרת של גרמניה: "בכל השנים שחינו בהולנד סירבתי להופיע בגרמניה, כי חוץ מהורי איש ממשפחתי לא שרד בשואה; והנה אחרי שלוש שנים בארנהם מודיע לי הסוכן שלי, שהסביר לי שאין קריירה בלי גרמניה, כי מנצחה של מינכן, רודולף קמפה המהולל, מת, והם מבקשים שאחליף אותו בן לילה - ולמרבה המזל הקונצרט שלהם נערך בהולנד.

"בתום הקונצרט באה משלחת מהתזמורת ופנתה אלי: אנחנו מרגישים כמו יתומים, אבינו מת, האם תואיל לקבל מיידית את התואר של מנצח-אורח ראשי? לתמיהתם עניתי להם, בואו מחר בבוקר; וצלצלתי לאבא ואמא שלי. אני לא היתה מאושרת מכך אבל אבי, שהיה המורה למוסיקה הראשון שלי, אמר לי: קח את התפקיד ותלמד להבדיל בין לשכוח ולסלוח. למחרת הודעתי לחברי התזמורת שאקבל את התפקיד בשמחה."

הפילהרמונית של מינכן היתה צומת מרכזי בנוף המוסיקלי העולמי, ותלמי החליף כמנצח שמות אגדיים כמו קרל בהם וגינתר ואנד. הרומן נמשך עד שהתזמורת פנתה לסרג'ו צ'ליבידקה, גם הוא מגדולי המנצחים של המאה ה-20, לקבל את הניהול המוסיקלי על התזמורת, והלה לא הסכים להשאיר לתלמי את מספר הקונצרטים הרגיל שלו. "שלא יקלקלו לי", אמר. תלמי: "התזמורת נכנעה לו, הייתי כעוס וכאוב, זו היתה טראומה של ממש. הם הציעו לי להופיע פעם בשנה אבל היחסים כבר התערערו והתזמורת השתנתה נוכח עיני. חלק מהנגנים הצליח לשמור על עצמאות אבל השאר ראו בצ'ליבידקה גורו והוא הצליח להטמיע בתודעה שלהם שהם מטומטמים והוא היחיד שיאיר להם את העולם."

הסיבוב השני של יואב תלמי עם הקאמרית הישראלית היה באמצע שנות השמונים, תקופה בה ניהל גם את האופרה הישראלית החדשה שבהקמתה היה שותף. הוא הוזמן לתזמורת כדי להחליף את רודולף ברשאי, מנצח בעל שם עולמי שהיה הראשון בשרשרת הטעויות במינוי מנהלים מוסיקליים, ובזמנו איבדה התזמורת הקאמרית כמעט את כל מנוייה: "לברשאי היו שאיפות סימפוניות ואנחנו החזרנו את התזמורת לרפרטואר הטבעי שלה, ואחרי ארבע שנים כבר מילאנו את האולם במוזיאון 4 פעמים בנוסף להיותנו תזמורת האופרה", מדגיש תלמי.

אשתי לא מעורבת

סן דייגו, המבורג, קוויבק בקנדה - אלה היו התזמורות אותן ניהל תלמי בשלושת העשורים מסוף שנות ה-80, כשנסע שוב לחו"ל. בכל אותן שנים הוא ביקר בקאמרית כמנצח-אורח, אבל עכשיו הוא חוזר לתמיד.

למה הגשת מועמדות לוועדת החיפוש?

"לא הגשתי", עונה תלמי, "מ-1989, כשעזבתי, פנו אלי פעמיים או שלוש בעתות משבר; אבל בסן דייגו היה לי נהדר, ובקוויבק 13 שנה זכיתי לאהבה גדולה, ולא רציתי להכניס ראש בריא למיטה חולה. גם הפעם כך קרה: הנגנים התבקשו לתת שמות וועדת החיפוש פנתה אלי. אמרתי כן, כי הופעתי עם התזמורת בדרום אמריקה וגיליתי גוף נהדר, שמצעיר את פניו, בעל פוטנציאל עצום של אנרגיה והתלהבות וזה מה שהולך להיות בעונה הבאה. כשיושבים על קצה הכיסא זה משפיע על הקהל."

בחירתו של תלמי לוותה בלשונות רעות ובשמועות על ועדת חיפוש מוטה שסימנה את המנצח עוד לפני שהתכנסה - בין היתר בגלל תפקידה של אראלה תלמי, רעיית המנצח, כיו"ר התזמורת; וכן בגלל שחרורו החפוז של המנהל המוסיקלי רוברטו פטרנוסטרטו, לדברי יודעי דבר - מתוך הפניית עורף פוגענית וכפויית-טובה.

"אין מנצח שלא נפגע מאי-הארכה של חוזה", אומר תלמי, "הוועד המנהל שיחרר את רוברטו לא בגלל חוסר הערכה כמנצח ומנהל, אלא בגלל העובדה שהוא חי בווינה ופועל רבות בחו"ל, ומגיע לישראל רק לשבוע ורק פעמים ספורות בשנה - בעוד התזמורת זקוקה למנהל מוסיקלי שחי את השטח באופן יומיומי, שידוע להתנהל בתוך גוף מקומי של תקציבים, רשות עירונית, פוליטיקה וחברה. התזמורת היתה בתהליך של גוויעה ורק מישהו כזה יכול היה להחזיר אותה להיות גוף מוביל. על הרקע הזה החוזה לא הוארך - ואותי זה מצער, למרות שלא הייתי מעורב בכך. בסוף הזמננו לדיון מקיף ובסוף נבחרתי. אשתי אראלה, זו שמינתה בזמנה את פטרנוסטרטו, בתפקידה כיו"ר הוועד המנהל, פרשה עוד לפני הקמת ועדת החיפוש, וצבי פירון היה זה שבחר את הוועדה."

איך מצאת את התזמורת?

"מצב המנויים קשה מאוד, וצריך לחולל נסים כדי למלא שוב את האולם ולחזור לכמה קונצרטים בסידרה. בעונה הזאת אני רוצה להחזיר את הקהל - וזה קשה, גם בגלל התחרות - ב-1984 לא היתה תחרות כל כך גדולה על המוסיקה הקאמרית בתל אביב - עם תזמורות מצוינות כמו הקאמרטה וסולני תל אביב. הרפרטואר חשוב. למשל, אנחנו עושים פסטיבל אמדיאוס שבו עשרה פסנתרנים ינגנו את כל הקונצ'רטי של מוצרט. וברוח של גארי ברתיני, אנסה להביא מה שיותר ישראלים, ויצירות ישראליות, ואופרות קאמריות."

"חוץ מהרפרטואר, יהיו תוכניות מיוחדות לתזמורת, למשל הפתעה אמיתית לעונה הבאה: חתמתי על חוזה עם חברת ההקלטות נקסוס. ועוד: הסכם שיתוף פעולה עם סמסונג ברלין, כדי ליצור את אולם הקונצרטים הדיגיטלי על פי המודל של סוני והתזמורת הפילהרמונית של ברלין, וזה כבר נוסה. התזמורת יוצאת בימים אלה להשתתף בפסטיבל 'מוסיקה מנוונת' בלינץ, אוסטריה, בחברת אנסמבלים חשובים, כדי להזכיר את החרמות של הנאצים על מלחינים יהודים ומודרניסטים. ויהיו עוד מסעות בעולם, וגם מינויים חדשים: המנצחת עידית שכטמן תהיה אחראית על תכנית החינוך של התזמורת, ומנצחת שנייה - בר אבני, סטודנטית באקדמיה (תלמי הוא ראש מחלקת הניצוח בביתה ספר בוכמן-מהטה באונ' תל אביב) - תכהן לידי מנצחת עוזרת. כן, אנחנו מתכננים מהפכה, וזורעים את הזרעים כדי שתוך שנתיים נקצור את הפירות, כך אני מקווה. צריך אורך נשימה כדי לעלות על דרך המלך."